

Dokument nr. 4:1

(2005-2006)

Særskilt melding

fra

STORTINGETS OMBUDSMANN

**Politiets og påtalemyndighetens behandling av
to anmeldelser**

Avgitt til Stortinget 21. desember 2005

Til Stortinget

Ombudsmannens undersøkelser av politiets og påtalemyndighetens behandling av to anmeldelser

Med hjemmel i lov 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen § 12 annet ledd, vil jeg med dette orientere Stortinget i en særskilt melding om min behandling av en klagesak. Sakskomplekset har på ulike måter vært tatt opp i Stortinget, blant annet i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Komiteen innhentet i 2002 en redegjørelse fra justisministeren om saken. Stortingsrepresentant og daværende leder av komiteen, Ågot Valle, ga meg en muntlig orientering i september 2002, og mine muligheter for å undersøke sakskomplekset ble drøftet. Saken ble deretter brakt inn for mitt kontor i form av en klage i november 2002.

Klagesaken gjaldt politiets og påtalemyndighetens behandling av især to anmeldelser. En kvinne anmeldte sin bror A for å ha utsatt henne for en rekke overgrep gjennom oppveksten. Senere anmeldte A søsteren for falsk anmeldelse. Begge anmeldelsene ble senere henlagt. Klagen hit, som var underskrevet av A og hans ektefelle, ble herfra forelagt Riksadvokaten med konkrete spørsmål om politiets og påtalemyndighetens saksbehandling. Riksadvokaten ga deretter en redegjørelse. Da klagerne tok ut erstatningssøksmål mot staten for de samme forhold som var brakt inn for ombudsmannen, fant jeg det nødvendig å avstå fra ytterligere undersøkelser. I min avsluttende uttalelse 9. september 2005 fant jeg likevel grunn til å oppsummere resultatene av de undersøkelser som var foretatt før søksmålet ble anlagt, samt å trekke noen konklusjoner.

Selv om mine undersøkelser har vært begrenset, etterlater de ikke tvil om at behandlingen av anmeldelsene har vært kritikkverdig på en rekke punkter. De kritikkverdige forholdene omfatter bl.a. sen saksbehandling, manglende svar på henvendelser, unnlattelse av å registrere og etterforske motanmeldelsen og mangelfull journalføring og dokumentstyring for øvrig. Riksadvokaten har selv påpekt en rekke feil og mangler ved behandlingen, og han har i ettertid satt i verk flere tiltak. Videre har han i et brev til A beklaget saksbehandlingen. Beklagelsen var på sin plass.

Mine undersøkelser har vært begrenset til de saksbehandlingsspørsmål som jeg tok opp med Riksadvokaten. Undersøkelsene har ikke omfattet spørsmålet om en eventuell kompensasjon.

Uttalelsen følger vedlagt. Saken har vært omtalt i riksdekkende media og må derfor anses å være alminnelig kjent. Av hensyn til andre berørte i saken, har jeg likevel valgt å anonymisere uttalelsen. Den er bygd opp slik at pkt. 1 inneholder en kort innledning, pkt. 2 en oversikt over sakens bakgrunn og behandling innen politiet og påtalemyndigheten, og pkt. 3 en orientering om klagen til ombudsmannen og mine undersøkelser. Til slutt fremkommer mine merknader til saken i pkt. 4 og en kortfattet oppsummering i pkt. 5.

Oslo, 21. desember 2005

Arne Fliflet

Vedlegg

Ombudsmannens undersøkelser av politiets og påtalemyndighetens behandling av to anmeldelser

(Sak 2004-1086)

1. INNLEDNING

Utgangspunktet for ombudsmannens undersøkelser er en klage fra A og hans ektefelle B over politiets og påtalemyndighetens behandling av især to anmeldelser. Den ene anmeldelsen var rettet mot A, og var fremsatt av hans yngre søster C. Anmeldelsen gjaldt gjentatte voldtekter og mishandling, psykisk så vel som fysisk. Den andre anmeldelsen ble fremmet av A mot søsteren og gjaldt falsk anmeldelse for de samme forholdene. Ombudsmannens undersøkelser har hovedsakelig knyttet seg til påstander fra klagerne om at dokumenter har vært fjernet fra politiets og påtalemyndighetens saksmapper, at journalføringen har vært mangelfull, at etterforskningen har tatt for lang tid og at den har vært tendensiøs i disfavør av A. Påstandene har vært forelagt Riksadvokaten med spørsmål om hans undersøkelse av saken.

Klagerne har i senere korrespondanse også tatt opp andre forhold knyttet til sakskomplekset, bl.a. påtalemyndighetens og Regjeringsadvokatens uttalelser og anførsler overfor domstolene og ombudsmannen. Disse forholdene har imidlertid ikke vært undersøkt herfra.

Mens ombudsmannens undersøkelser pågikk, brakte klagerne ved stevning 7. mai 2004 saken inn for Bergen tingrett med krav om erstatning. Grunnlaget for kravet omfattet bl.a. de forhold som var gjenstand for ombudsmannens undersøkelser i saken. Domstolenes virksomhet er uttrykkelig unntatt fra ombudsmannens arbeidsområde, jf. ombudsmannsloven 22. juni 1962 nr. 8 § 4 første ledd bokstav c. Dette forstås slik at ombudsmannen ikke bare er avskåret fra å undersøke og uttale seg om spørsmål som en domstol allerede har tatt stilling til, men også spørsmål som er brakt inn for retten ved søksmål. Ut fra den brede utformingen stevningen har fått, har jeg funnet det nødvendig å avstå fra ytterligere undersøkelser av saken. Unntaket i ombudsmannsloven § 4 første ledd bokstav c kan likevel ikke være til hinder for at ombudsmannen sammenfatter resultatet av de undersøkelser som allerede var gjort før søksmål ble anlagt. I saken her har jeg funnet det riktig å gi en slik oppsummering. Idet det dreier seg om rene saksbehandlingsspørsmål, har jeg også funnet å kunne trekke enkelte konklusjoner. Spørsmålet om erstatning som er brakt inn for domstolene, kan jeg ikke kommentere.

Riksadvokaten har kommet med til dels skarp kritikk av saksbehandlingen, og også beklaget feil som er begått overfor A. Som det vil fremgå av fremstil-

lingen nedenfor, har jeg også for egen del funnet grunn til å knytte kritiske merknader til deler av saksbehandlingen. Dette gjelder blant annet sendrettighet, unnlattelse av å gi A dokumentinnsyn, mangelfull journalføring og at dokumenter har kommet bort fra saken.

Nedenfor følger først en kronologisk oversikt over sakens bakgrunn og behandling innen politiet og påtalemyndigheten. Videre redegjøres det for innholdet i klagen til ombudsmannen og de undersøkelser og redegjørelser den foranlediget frem til saken ble brakt inn for retten. Endelig knytter jeg enkelte merknader til saken slik den nå står.

Straffesaksdokumentene omfatter også anmeldelser inngitt mot andre enn A. Behandlingen av disse anmeldelsene er ikke undersøkt av ombudsmannen, idet de personer som disse anmeldelsene retter seg mot, ikke har henvendt seg til meg.

2. OVERSIKT OVER SAKENS BAKGRUNN OG BEHANDLING INNEN POLITIET OG PÅTALEMYNDIGHETEN

X lensmannskontor ble 4. mars 1994 kontaktet av As far, som opplyste at sønnen hadde utøvd vold mot sin yngre søster C kvelden før. To tjenestemenn fra lensmannskontoret rykket ut. I politirapporten er det opplyst at C «hadde tydelig et ”ferskt” sår like under høyre kne», og at hun var «rød i hodebunnen der det tydet på at hår var revet bort». Det fremkommer videre at C svarte bekræftende på spørsmål om hun tidligere var mishandlet fysisk og psykisk av A.

Den 9. mars 1994 innga C formell anmeldelse mot sin bror A. Anmeldelsen omfattet for det første hendelsen 3. mars 1994. Ifølge søsteren hadde A slengt henne i bakken, sparket henne mens hun lå nede og revet henne i håret. For det andre gjaldt anmeldelsen «fullbyrdede voldtekter, psykisk og fysisk mishandling m.m.». De seksuelle overgrepene skulle ha pågått i om lag ti år, fra anmelderen var syv år. De psykiske og fysiske overgrepene skulle ha vedvart helt frem til anmeldelsestidspunktet. Anmeldelsen inneholdt bl.a. en utførlig redegjørelse for hvordan de seksuelle overgrepene i barndommen, herunder fullbyrdede voldtekter, skulle ha artet seg.

I politirapport samme dag ble situasjonen rundt anmeldelsen kort beskrevet. Deretter het det:

«Rapportskriver kan opplyse at han har fått et godt og troverdig inntrykk av fornærmede og mener at hun snakker sant.

Hun har kommet med navn på en rekke personer/ personell fra forskjellige institusjoner hun har vært innom, og ved å kontakte disse er fornærmedes troverdighet styrket.»

Det nevnes for sammenhengens skyld at C 18. mars 1994 anmeldte daværende kommunelege på X for bl.a. «utuktig omgang/handling». Videre anmeldte hun broren D for «legemsfornærmelse og trusler mv.» 8. august 1994. Begge anmeldelsene ble senere henlagt.

I perioden 7.–27. april 1994 tok politiet opp vitneforklaringer fra foreldrene til C og A, samt fra søsteren E. Videre innhentet politiet uttalelser fra bl.a. lege og psykolog.

A ble avhørt 22. august 1994 ved X lensmannskontor. Han ble gjort kjent med innholdet i anmeldelsen og nektet straffeskyld, idet han tilbakeviste søsterens utsagn som løgn. A karakteriserte søsteren som ikke tilregnelig, og han fant ifølge avhørsrapporten ikke grunn til å kommentere påstandene om seksuelle overgrep. Han hevdet at han ikke hadde vært voldelig 3. mars 1994 og fremholdt at anmeldelsen skyldtes et ønske om å stille ham i et dårlig lys i en tvist om eiendommen

Advokat Bjørn Haukland, som representerte A, ba om adgang til å bli gjort kjent med sakens dokumenter i brev 23. august 1994. Han gjentok kravet i brev 14. februar 1995. I dette brevet het det videre:

«Mine parter har også anmodet meg om å anmelde angjeldende søster for falsk anmeldelse. For å avbryte eventuelle frister, gjøres dette herved, idet jeg forbeholder meg å komme tilbake med en nærmere begrunnelse når jeg har fått anledning til å gjennomgå sakens dokumenter.»

X lensmannskontor avslo innsynsbegjæringen i brev 28. februar 1995 «[a]v omsyn til etterforskinga i saka». Lensmannskontoret skrev bl.a.:

«Saka står i dag med at det er under arbeid innhenting av uttalar frå diverse fagpersonar som skal ha behandla klagar i tida etter at dei anmelde overgrepa skal ha funne stad. Det er vanskeleg å sei når dette arbeidet vil vera ferdig.»

I brevet het det videre:

«Dykkar anmeldelse for falsk anmeldelse er registrert. Det vil imidlertid ikkje verta teken etterforskningsmessige skritt i den saka før etter at saka mot A er avgjort.»

Advokat Haukland fremholdt i brev 3. mars 1995 til X lensmannskontor at straffeprosessloven (strpl.) 22. mai 1981 nr. 25 § 242 på det tidspunktet ikke kunne være til hinder for utlån av dokumentene i saken. Han ba om at hans brev om dokumentinnsyn ble oversendt Hordaland politikammer til avgjørelse av om dokumentene kunne «oversendes til utlån eller

ikke». Advokaten opplyste samtidig at det ville bli vurdert rettergangsskritt for å få dokumentene utlevert, jf. dagjeldende strpl. § 242 annet ledd (nå tredje ledd).

I brev 2. august og 4. oktober 1995 til Hordaland politikammer purret advokat Haukland på svar fra politiet. I politikammerets svarbrev 16. januar 1996 het det:

«Sakens originaldokumenter er oversendt psykolog F for vurdering av helsetilstanden til fornærmede C. Politiet besitter ikke noen kopisak.

En vil snarest undersøke med lensmannen i X om han har arkivert en kopi av anmeldelsen mot Deres klient. Dersom dette finnes vil kopi bli oversendt direkte fra lensmannen i X.

Komplett kopisak vil bli oversendt Dem så snart en har fått sakens dokumenter i retur fra psykolog F.»

Statsadvokaten i Hordaland besluttet 8. januar 1996 å henlegge straffesaken mot A etter bevisets stilling for så vidt gjaldt mulig overtredelse av dagjeldende § 192 annet ledd (nå tredje ledd bokstav d) i straffeloven (strl.) 22. mai 1902 nr. 10. Øvrige forhold ble ansett å være foreldet. Etter klage fra Cs bistandsadvokat tok statsadvokaten 13. mars 1996 ut tiltalte mot A for overtredelse av strl. §§ 227 og 228 første ledd. Grunnlaget var episoden 3. mars 1994.

A og hans advokat fikk innsyn i sakens dokumenter 6. mai 1996.

Etter flere utsettelse ble det holdt hovedforhandling i Sunnhordland herredsrett 26. mai 1997. C var lovlig stevnet, men møtte ikke. Det ble avsagt frifinnende dom i tråd med aktors påstand.

I brev 6. januar 1998 etterlyste advokat Haukland tilbakemelding vedrørende As motanmeldelse av søsteren for falske anmeldelser, jf. advokatens brev 14. februar 1995 og X lensmannskontors svar i brev 28. februar 1995.

I svarbrev 29. mai 1998 fra politimesteren i Hordaland het det:

«Innledningsvis beklager jeg [den påtaleansvarlige] at svar kommer såpass lenge etter Deres forespørsel, men det har sin årsak i at sakens akter frem til d.d. har vært hos Fylkesmannen i Hordaland og hos Justisdepartementet i anledning forvaltningssak om erstatning fra det offentlige.

Deres brev av 14.2.95 ble vedlagt saksdokumentene i sak mot A.

Det fremkommer i Deres brev at De fremsetter anmeldelse mot ”angjeldende søster”, og at De gjorde det ”for å avbryte eventuelle frister”. De forbeholdt Dem å komme tilbake med en nærmere begrunnelse. Ut fra Deres brev av 14.2.95, ville det vært De som ble oppført som klager. Jeg var fri nok til å anta at De ikke ønsket å stå som ansvarlig anmelder uten å ha gjennomgått sakens akter.

A har ikke pr. d.d. inngitt noen anmeldelse hvor han er foreholdt anmelder- og vitneansvaret. All den tid De er kjent med innholdet i dette ansvaret, kan det

muligens ha vært opprettet sak hvor De stod som ansvarlig anmelder, som nevnt. Politiet avventet med å opprette sak om falsk anmeldelse til Deres bebudete nærmere redegjørelse ville foreligge.

Etterforskningen av en sak mot C ville innebære stort sett det samme som i saken mot A. Jeg har rimelig bra kjennskap til dokumentene, og jeg kan vanskelig se at en sak mot C vil føre til noe annet enn henleggelse. Det at A ble frifunnet i herredsretten, er ikke det samme som at det er ført bevis for at C har inngitt falsk anmeldelse. Selv om hennes forklaring objektivt sett skulle være uriktig, vil det være vanskelig å føre bevis for at hun opptrådte med det nødvendige forsett. Kravet om tilregnelighet nevner jeg også.

Jeg oppfattet A sitt initiativ til å få Dem til å inngi anmeldelse mot C som et fra ham mindre gjennomtenkt utspill og som et utslag av situasjonen.

Det fremstår for meg som nødvendig at De ber Deres klient vurdere nøye om han ønsker at De skal komme med den bebudete nærmere redegjørelse for anmeldelsen. Politiet vil måtte kalle ham inn til avhør og foreholde ham anmelder- og vitneansvaret. Dersom De ønsker å stå som anmelder, vil politiet også måtte foreta formelt avhør av Dem.

Etterforskningen vil i hovedsak bestå i å vedlegge dokumentene fra saken mot A.

Jeg avventer med å iverksette ytterligere etterforskningskritt til De har vurdert Deres anmeldelse nærmere.»

Etter flere henvendelser fra advokat Haukland, og senere advokat Arvid Sjødin, opplyste Hordaland politikammer i brev 4. november 1998 at As motanmeldelse var registrert som sak 8847/98. Det ble samtidig opplyst at det etter en samlet vurdering ikke var rimelig grunn til å undersøke om det forelå et straffbart forhold, jf. strpl. § 224 første ledd. Advokat Sjødin påklaget henleggelsen til statsadvokaten i brev 27. november 1998. Han oversendte klagen på ny etter en telefonisk purring 4. januar 1999, idet Hordaland politikammer etter det opplyste ikke kunne finne den. Den 5. juli 1999 tok statsadvokaten klagen til følge og beordret etterforskning. Etterforskningen, herunder avhør av C, synes å ha pågått fra oktober 1999 til april 2000. Statsadvokaten besluttet 21. juli 2000 å henlegge saken etter «bevisets stilling».

Advokat Sjødin påklaget henleggelsen til Riksadvokaten i august 2000. Det ble samtidig bedt om at henleggelseskoden i statsadvokatens avgjørelse 8. januar 1996 i straffesaken mot A om mulig overtredelse av daværende strl. § 192 annet ledd (nå tredje ledd bokstav d), ble gjort om fra «bevisets stilling» til «intet straffbart forhold anses bevist». Riksadvokaten tok i påtegning 7. mai 2001 ikke til følge klagen over henleggelsen av As anmeldelse av søsteren. Riksadvokaten påpekte at det sentrale beviset var anmelderens egne forklaringer, og at flere omstendigheter ga grunn til å «stille spørsmål ved motivet for og innholdet i Cs anklage mot broren». Det var ikke bevisgrunnlag for at hun opptrådte mot bedre vitende da

hun anmeldte broren, og det ble bl.a. vist til hennes psykiske problemer og subjektive opplevelser.

Henleggelsesgrunnlaget i straffesaken mot A ble imidlertid omgjort i samsvar med hans anmodning. Riksadvokaten viste bl.a. til ovennevnte vurderinger. Når det gjaldt politiets og påtalemyndighetens saksbehandling, hadde Riksadvokaten følgende konklusjon:

«Saken er i det hele tatt et beklagelig eksempel på slett saksbehandling og riksadvokaten vil ta nødvendige skritt for å hindre at lignende gjentar seg.»

Riksadvokaten utarbeidet deretter et skriv 11. mai 2001 til statsadvokatembetene om innskjerping av saksbehandlingsregler og rutiner. Vedlagt skrevet fulgte Riksadvokatens påtegning 7. mai 2001 i anonymisert form. Riksadvokaten minnet for det første om regelen i påtaleinstruksen 28. juni 1985 nr. 1679 § 7-1 annet ledd om registrering mv. av anmeldelser. Regelen skal bl.a. sikre at partene kan ivareta sine lovfestede rettigheter til dokumentinnsyn, klage mv. Videre viste Riksadvokaten til at det på anmeldelsesstadiet ikke er opp til politiet og påtalemyndigheten «å ta standpunkt til om anmeldelsen vil føre frem eller ikke, langt mindre formidle sin personlige mening om dette til parter eller advokater». Riksadvokaten understreket videre at henvendelser fra parter og advokater om saksfremdrift og status skal besvares innen rimelig tid, og fortsatte: «Det er brudd på god påtaleskikk når en advokat må skrive en lang rekke brev før politiet og påtalemyndigheten finner det for godt å reagere.» Endelig pekte Riksadvokaten på at det på alle nivåer innen politiet og påtalemyndigheten må «etableres oppfølgingsrutiner og gjennomføres restansekontroller som sikrer at pågående og uavgjorte saker ikke faller ut av systemet og blir "glemt"». As sak ble i skrevet betegnet som «et nedslående eksempel på uheldig og kritikkverdig saksbehandling i politiet og påtalemyndigheten».

På bakgrunn av Riksadvokatens påtegning nedsatte Hordaland politidistrikt en arbeidsgruppe som bl.a. skulle undersøke om politidistriktets saksbehandlingsrutiner var tilstrekkelig gode. Gruppen kom til at politidistriktet hadde et godt kvalitetssystem og gode retningslinjer for straffesaksarbeidet, men fant grunn til å komme med enkelte forslag og påminnelser.

I brev 28. juni 2001 til A beklaget Riksadvokaten politiets og påtalemyndighetens kritikkverdige behandling av søsterens anmeldelse av ham og hans motanmeldelse av henne.

A krevde 29. mai 2001 erstatning for uberettiget forfølgning etter strpl. §§ 444 og 446, jf. § 82. En del av kravet skulle gå til dekning av utgifter i forbindelse med arbeid utført av privatetterforsker Harald Olsen, som A hadde engasjert i perioden 1996–2001. På vegne av ektefellen B krevde A oppreisning etter

§ 448. Ved Sunnhordland tingretts kjennelse 22. januar 2002 ble kravet avvist. A påkjærte kjennelsen til Gulating lagmannsrett, som ved kjennelse 25. april 2002 opphevet tingrettens kjennelse og hjemviste saken til fortsatt behandling.

I brev 25. februar 2002 hadde Torstein Dahle på vegne av A anmodet justisminister Odd Einar Dørum om å ta initiativ til offentlig granskning av politiets og påtalemyndighetens behandling av saken. Brevet ble sendt med kopi til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, som innhentet en redegjørelse fra Justisdepartementet om saken. På denne bakgrunn skrev kontroll- og konstitusjonskomiteen v/komiteleder Ågot Valle i brev 14. mai 2002 til justisministeren bl.a.:

«På bakgrunn av den urett som det er enighet om er begått mot A og den belastning det er for han å gå videre med saken i rettssystemet, ber komiteen om justisministerens vurdering av muligheten for å inngå et forlik med hensyn til erstatning.»

Hordaland statsadvokatembeter opplyste i brev 23. mai 2002 til advokat Sjødin at påtalemyndigheten var «innstilt på å akseptere en erstatningsutbetaling på kr. 400.000». Tilbudet ble avslått ved advokatens brev 26. mai 2002.

Saken ble deretter behandlet på ny av Sunnhordland forhørsrett, som 9. desember 2002 avsa kjennelse med slik slutning: «Krav fra A om erstatning, tas ikke til følge.» Kjennelsen ble påkjært, men kjæremålet ble forkastet av Gulating lagmannsrett 31. oktober 2003. Videre kjæremål ble forkastet ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 3. februar 2004. Etter strpl. § 444 er det kun den som har vært «siktet» som har rett til erstatning. Det ble lagt til grunn at dette grunnvilkåret ikke var oppfylt.

3. KLAGEN TIL OMBUDSMANNEN OG OMBUDSMANNENS UNDERSØKELSER

Den 23. september 2002 ble jeg kontaktet av stortingsrepresentant Ågot Valle med spørsmål blant annet om det var grunnlag for å behandle saken ved ombudsmannens kontor. Stortingsrepresentanten og jeg hadde et møte to dager senere. Saken ble deretter formelt brakt inn for ombudsmannen ved brev 8. november 2002 fra Torstein Dahle på vegne av A og B. Klagen ble utdypet i brev 25. november 2002 fra A og B og i senere korrespondanse.

Klagen omfattet en rekke forhold vedrørende politiets og påtalemyndighetens behandling av saken(e). Et hovedpunkt var at etterforskningen av Cs anmeldelse av A fremsto som «skjev», og at As interesser var tilsidesatt. Det ble vist til kommentaren i rapporten fra søsterens inngivelse av anmeldelsen der det sto at hun ga et godt og troverdig inntrykk. Vi-

dere ble det bl.a. vist til at A først ble avhørt 22. august 1994.

Et annet hovedpunkt var at det tok alt for lang tid før A og hans advokat ble gitt innsyn i sakens dokumenter. Torstein Dahle anførte på vegne av A følgende om innsynsspørsmålet i brev 25. februar 2002 til justisministeren, inntatt som vedlegg til klagen til ombudsmannen:

«Etter seks henvendelser ble straffesakens dokumenter 6. mai 1996 sendt til A sin forsvarer Bjørn Haukland. Samtidig opplyste [den påtaleansvarlige] at hovedforhandling var berammet til 21. mai 1996 ved Sunnhordland Herredsrett, dvs. 15 dager etter. Først da dokumentene ankom, fikk A og hans advokat vite hva saken faktisk dreide seg om. A fikk sjokk da han så at anmeldelsen var atskillig mer omfattende enn tidligere opplyst, idet han var anmeldt for et meget stort antall voldtekter og grove seksuelle overgrep.»

Det ble også klaget over manglende registrering av As anmeldelse av søsteren, og over etterforskningen av denne saken, som etter klagernes syn var mangelfull og høyst kritikkverdig. De mente det ikke var riktig å henlegge denne saken, og viste bl.a. til eieendomstvisten som de hevdet var Cs motiv for anmeldelsen. I klagen og senere korrespondanse ble det også gjort nøye rede for hvordan dokumenter etter klagernes mening var rotet bort eller fjernet av politiet eller påtalemyndigheten. Dette gjaldt bl.a. rapporter utarbeidet av privatetterforsker Harald Olsen. Det ble i denne sammenheng anført at det var inngitt fem anmeldelser, og ikke fire, som politiet hadde lagt til grunn. A kom også med innvendinger mot Riksadvokatens påtegning 7. mai 2001.

Klagegrunnene ble utdypet i et møte 13. desember 2002 på ombudsmannens kontor. A la i møtet frem en betydelig mengde dokumenter, bl.a. fire ringpermer som inneholdt saksdokumenter som A var i besittelse av. Ytterligere dokumentasjon og utdypning av klagegrunner har senere kommet til.

Mitt kontor innhentet etter dette påtalemyndighetens saksdokumenter fra Riksadvokaten. Dokumentene ble gjennomgått, og jeg fant grunn til å undersøke deler av saken nærmere. I brev herfra 5. januar 2004 (hvor As ringpermer med saksdokumenter var vedlagt) ble følgende punkter tatt opp med Riksadvokaten:

«1. Klage over etterforskningen i saken

Av korrespondansen mellom advokat Arvid Sjødin og påtalemyndigheten og mellom A og påtalemyndigheten framgår at det flere ganger er klaget over at etterforskningen ikke har vært tilstrekkelig objektiv og nøytral. Eksempler fra denne korrespondansen er advokat Sjødins brev 9. juli 1998 til politimesteren i Hordaland (s. 349 flg. – perm 1), As brev 8. februar 1999 til Hordaland statsadvokatembeter (s. 401 flg. – perm 2), advokat Sjødins brev 30. august 1999 til politimesteren i Hordaland (s. 464 – perm 2),

As brev til Riksadvokaten 31. januar 2000 (s. 526 flg. – perm 2) og 15. mars 2001 (s. 707 flg. – perm 3) og advokat Sjødins brev 3. mai 2001 til Riksadvokaten (s. 772 flg. – perm 3).

I Riksadvokatens påtegnning 7. mai 2001 til advokat Sjødins klage over blant annet statsadvokatens beslutning om å henlegge straffesaken mot C (Hordaland politidistrikts sak nr. 8847/98), vises det til at advokat Sjødin og A under sakens gang har rettet kritikk mot politiets og påtalemyndighetens saksbehandling (s. 3). Riksadvokaten kritiserer manglende tempo i saksbehandlingen, men går ikke inn på spørsmålet om etterforskningen materielt sett har vært tilfredsstillende. I Hordaland politidistrikts meddelelse 31. mai 2001 til Hordaland statsadvokatembeter om «**Erfaringslæring og oppfølging**», foranlediget av Riksadvokatens påtegnning 7. mai 2001, fremheves det (s. 3) at Riksadvokaten ikke har kritisert etterforskningens objektivitet eller grundighet (s. 808-811 – perm 3).

Det bes opplyst om Riksadvokaten i forbindelse med henvendelsene fra A og advokat Sjødin har vurdert om det er grunn til å prøve om etterforskningen i saken/sakene innholdsmessig har vært tilfredsstillende, og i [motsatt] fall hvorfor dette ikke er funnet nødvendig.

2. Påstand om at dokumenter er fjernet

A gjør gjeldende at flere dokumenter er fjernet fra saken. Dels er dette underbygget med at det er dokumenter i saken som viser til andre dokumenter uten at dokumentene som det henvises til, finnes blant saksdokumentene, eventuelt i tillegg til at dokumentene som det er henvist til, heller ikke framgår av dokumentlistene. Dels er påstanden underbygget med at flere av brevene som A og/eller hans advokat skal ha sendt/innlevert til politiet og påtalemyndigheten, ikke er å finne blant saksdokumentene. Dokumentene som ifølge A mangler og dokumentene som viser til andre dokumenter som A ikke har kunnet frambringe, er i ringpermene inntatt som gule kopier.

Så vidt forstås knytter dokumentene seg til følgende fem saker, og Riksadvokaten bes opplyse om dette er korrekt:

1. Anm.nr./sak nr. 2024/94 Hordaland politidistrikt (Cs anmeldelse 09.03.1994).
2. Anm.nr./sak nr. 2025/94 Hordaland politidistrikt (Cs anmeldelse 18.03.1994)
3. Anm.nr./sak nr. 8847/98 Hordaland politidistrikt (As anmeldelse v/advokat Bjørn Haukland 14.02.1995).
4. Sak nr. 978/1995 Hordaland statsadvokatembeter (As krav om erstatning for uberettiget straffefølgning).
5. Sak nr. R 99/671 Riksadvokaten (As klage).

Riksadvokaten har ved oversendelse hit 15. mars 2003 lagt ved sakens dokumenter. Dokumentene er fordelt på to bunker i brunt papiromslag, inneholdende Hordaland politidistrikts sak nr. 8847/98. Hoveddokumentlisten viser i alt 92 dokumenter, hvor dokument nr. 66 omfatter Hordaland politidistrikts sak nr. 2025/94 og nr. 2024/94. I tillegg inneholder oversendelsen fra Riksadvokaten en plastlomme med en del saksdokumenter som ikke synes nummerert.

Ringpermene og dokumentene som er mottatt av Riksadvokaten har vært gjennomgått her. Det er her-

fra utarbeidet en oversikt over, for det første, hvilke dokumenter i de fire ringpermene som ifølge A er fjernet fra saken, for det andre hva påstanden om fjerning bygger på for det enkelte dokument, og for det tredje hvorvidt vi har kunnet finne dokumentet blant saksdokumentene som er mottatt ved Riksadvokatens oversendelse hit. Riksadvokaten bes gå gjennom den vedlagte dokumentoversikten herfra, om nødvendig i samråd med de aktuelle underinstanser, med særlig vekt på følgende:

A. Dokumenter som ikke er funnet

Det framgår at flere av de påstått fjernede dokumentene heller ikke er funnet ved gjennomgang her. Riksadvokaten bes uttale seg om hvorvidt det her er tale om dokumenter som, etter Riksadvokatens syn, skulle ha vært inntatt blant sakens dokumenter, samt å kommentere As påstand om at dokumentene er fjernet.

B. Dokumenter som er funnet

Det framgår videre av oversikten at flere av dokumentene er funnet ved gjennomgangen her. A anfører at mange av dokumentene er skaffet til veie av ham selv i ettertid, hvorefter politiet har lagt dem inn i saken. Riksadvokaten bes kommentere dette.

C. Føring av dokumentliste

Det konstateres at det av tredje kolonne, benevnt «Dato», i hoveddokumentlisten til sak 8847/98, framgår at flere av dokumentene synes ført inn på samme dato og ofte en stund senere enn det aktuelle dokumentets datering. Hva skyldes dette?

I Hordaland politidistrikts sak 8847/98 dok. nr. 66 følger en dokumentliste for sak 2024/94 og 2025/94, hvor rekkefølgen på dokumentene 20-22 og 40-43 synes underlig idet senere daterte dokumenter er oppført før tidligere daterte dokumenter. Skyldes dette at de tidligst daterte av disse dokumentene er ført inn i ettertid?

I de vedlagte ringpermene fra A er det på side 875 og 877 (perm 3) inntatt to versjoner av dokumentlisten for sak 8847/98. Den første (s. 875) er datert 14. januar 2001, og den andre er datert 15. august 2001. Dokument nr. 17-24 i sistnevnte dokumentliste avviker fra dokument nr. 17-24 i den førstnevnte listen. Hvordan henger dette sammen?

Det bes om en redegjørelse for hvordan dokumentliste i politiet og påtalemyndigheten skal føres, herunder om det i løpet av en saks gang kan bli opprettet flere dokumentlister. Eventuelle skriftlige regler og retningslinjer for føring av dokumentliste bes vedlagt.»

Etter å ha forelagt saken for underordnet påtalemyndighet, herunder den påtaleansvarlige for saken hos politimesteren i Hordaland, samt X lensmannskontor, svarte Riksadvokaten i brev 7. mai 2004. Fra brevet siteres:

«Slik riksadvokaten oppfatter det, kan spørsmålene i Sivilombudsmannens brev oppsummeres i følgende hovedpunkter:

- Saksredigering og føring av dokumentlister.
- Politiets og påtalemyndighetens dokumenthåndtering, herunder As påstander om fjerning av dokumenter.

- Kvaliteten på etterforskningen.
- Riksadvokatens oppfølging av kritikkverdige forhold som måtte være avdekket.

1. Det er ikke korrekt at dokumentene knytter seg til 5 separate saker, med tilsvarende 5 hovedanmeldelsesnummer. En viser her til følgende oversikt i førstestatsadvokat Wangbergs uttalelse av 14. april d.å.:

“Det foreligger 4 anmeldelser som er slått sammen i ett sakskompleks. De opprinnelige anmeldelsene er Hordaland politidistrikts sak nr. 2024/94, anmeldelse mot distriktslege ... for sedelighetsforbrytelser mot C og sak nr. 2025/94 mot A for vold og sedelighetsforbrytelser mot samme. Disse to sakene er forenet til felles behandling, jfr. dok 66. Senere ble D anmeldt for vold av C, Hordaland politidistrikts sak nr. 6320/94, jfr. dok 65. Denne saken er ikke omhandlet i Sivilombudsmannens opplisting. 14. februar 1995 inngav A anmeldelse mot C for falsk anklage, Hordaland politidistrikts sak nr. 8847/98. Ved en feil ble denne anmeldelsen ikke registrert som egen sak før i 1998. Slik dokumentene er ordnet i dag er sak 8847/98 hovedsaken og de øvrige sakene lagt inn som dok 65 og 66. Pkt. 4 og 5 i Sivilombudsmannens opplisting er de saksnumre som sakskomplekset er gitt ved hhv. Hordaland statsadvokatembeter og riksadvokaten og er således ikke egne saker.”

For ordens skyld tilføyes at erstatningssaken ikke har eget saksnummer, men vedlagt som dok 72 under hovednummeret 8847/98.

Det er flere måter å redigere en sak på. Valg av modell vil kunne variere, avhengig av sakens volum eller kompleksitet. I større saker med flere anmeldte vil f.eks. ofte opplysninger som naturlig hører sammen, samles på ett sted (beslagsrapporter, prosessuelle dokumenter, korrespondanse mv.). I andre vil man bruke den mer tradisjonelle redigering, hvor dokumentene ganske enkelt føres fortløpende i tidsrekkefølge. Noen saker kan også utvikle seg slik at det er nødvendig å foreta omredigeringer, både slik at dokumenter skifter plass eller at det opprettes nye vedleggssaker. I sistnevnte tilfelle kan saken få et nytt hovednummer.

Da A anmeldte sin søster for falsk forklaring ble anmeldelsesnummer 8847/98 valgt som hovedsaksnummer, mens tidligere anmeldelse 2025/84 og 6320/84 [skal formodentlig være 2025/94 og 6320/94] ble gjort om til vedleggssaker, jf. dok 65 og 66.

Generelt sett kan en si at dokumentlisten skal ivareta flere hensyn. Den skal gi oversikt over etterforskningsmaterialet og gjøre det lettere å orientere seg i dokumentene. Ikke minst skal den sikre notoritet og hindre at opplysninger eller dokumenter “forsvinner”, uten at det kan etterspores. Som nevnt foran er det ikke sjelden at saker må omredigeres, med den følge at det må skrives nye lister. Riksadvokaten kan vanskelig gi noe konkret svar på avviket mellom de to (trolig ufullstendige) dokumentlistene på side 875 og 877 i As perm 3, ut over at det har skjedd en omredigering slik at den siste listen regner opp dokumentene i kronologisk orden. I den forbindelse viser en til hoveddokumentlisten av 3. oktober 2002 hvor de dokumentene som er innført i de to opprinnelige,

er samlet. Går en inn og ser på det enkelte dokument, har flere fått nye nummer, jf. bl.a dok 35 – 45. Etter riksadvokatens syn er det således ikke holdepunkter for uoverensstemmelser og avvik som kan tas til inntekt for dokumentmanipulering.

I noen tilfeller kan det by på problemer å føre dokumenter fortløpende, særlig der saker til stadighet sendes frem og tilbake mellom ulike instanser, f.eks i forbindelse med avhør. Når dertil brev og korrespondanse – i en mengde som her – dels er sendt lensmannskontoret, dels politikammeret og dels statsadvokaten, gir det seg selv at løpende, kronologisk rekkefølge ikke lar seg gjennomføre. Det som da skjer er at dokumentene føres inn etter hvert som den ansvarlige får det i hende, jf. dokumentlisten i sak 2024/94. Om dette, og til spørsmålet om instruks for føring av saker vises det for øvrig til lensmann [...]s uttalelse av 24. mars 2004.

2. Et hovedpoeng i As klage er at politiet og påtalemyndigheten helt fra saken startet i 1994 har fjernet og underslått saksdokumenter. Etter hans syn er det gjort i ren skadehensikt og viser hvordan han systematisk har blitt motarbeidet gjennom hele saksprosessen.

Riksadvokaten har gjennomgått Sivilombudsmannens dokumentoversikt og resultatet er skjematisk innarbeidet i vedlegg 1 til dette brevet.

Oppsummeringsvis er det ingen tvil om at dokumenthåndteringen langt fra har vært tilfredsstillende. En sikter særlig til straffesaksdelen av sakskomplekset. Det kan synes som om “papiersaken” til tider har vært ute av styring, med manglende koordinering og dokumentoppfølging. Dette kan ha flere årsaker, bl.a. frem- og tilbakesendelse mellom ulike etater og problemer med å holde oversikt over henvendelser og brev med ulike adressater. Dertil kommer at sen saksbehandling og manglende tempo utvilsomt må ha bidratt til å gjøre saken mer uoversiktlig og uhåndterlig enn strengt tatt nødvendig.

Riksadvokaten finner det lite formålstjenelig i selve uttalelsen å gå gjennom hvert enkelt dokument som er merket med gult i As 4 mapper. En nøyer seg med å vise til vedlegg 1, hvor det bl.a. gis en beskrivelse av dokumentene.

På enkelte punkter vil en likevel gi noen utfyllende kommentarer.

Hensynet til notoritet og etterkontroll tilsier definitivt at saksopplysninger ikke bør sveve i et “tomrom”. Det skal fremgå hvorfra og på hvilke måter informasjonen eller dokumentet er innhentet. Uten at det har betydning for realitetene burde det, ved kopi av anmodningene eller en kort påtegning, vært gjort rede for hvordan legeuttalelsene, journalen, utskrift av medisinforskrivning mv var kommet inn i saken. (jf. dok 66/8). “Avhøret” som omtales i X lensmannskontors påtegning av 20. oktober 1994 skulle utvilsomt ha vært nedtegnet i et formelt avhør eller i alle fall i en egenrapport med referat fra samtalen.

Spørsmålet om den materielle betydningen av at flere av de opplistede dokumentene ikke finnes i saken (eller aldri har eksistert) aktualiseres – etter riksadvokatens oppfatning – kun i forhold til de 7 rapportene fra privatetterforsker Harald Olsen, jf. dok 66/39. Det har ikke lyktes å få klarhet i hvorfor rapportene ikke ble vedlagt saksdokumentene, hvilket de utvilsomt skulle ha vært. Om de i så fall ville ha ledet til en raskere henleggelse for så vidt gjaldt anmeldelsen for seksuelle overgrep og en annen vurdering av

tiltalespørsmålet, jf. dok 66/28, er det vanskelig å uttale seg om.

Riksadvokaten har tidligere beklaget – og gjentar gjerne – det kritikkverdige ved at brevet av 14. februar 1995 fra advokat Bjørn Haukland der han på vegne av A anmeldte C, ikke ble fulgt opp og nå bare finnes i saken i form av en “purrekopi”. Den sendrektige saksbehandlingen i alle ledd, er også tidligere påtalt herfra. Men selv om saken skjemmes av uryddig behandling og mangelfull oppfølging av henvendelser, er det noe langt annet enn manipulering og forsettlig dokumentunndragelse. En er fortsatt av den oppfatning at det ikke er grunnlag for de påstander og beskyldninger som A fremsetter i klagen til Sivilombudsmannen.

3. For påtalemyndigheten er kravet om innholdsmessig kvalitet ved etterforskningen helt sentralt. Det kan i den sammenheng vises til riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv, sist nr. 2/2004. Kvalitetskravet knytter seg til alle sider av straffesaksbehandlingen. Det innebærer bl.a. at saksdokumentene gir grunnlag for å ta stilling til de materielle og prosessuelle spørsmål saken reiser. Er faktum ikke tilstrekkelig opplyst vil riksadvokaten returnere saker med ordre om ytterligere etterforskning eller innhenting av supplerende informasjon (noe som for øvrig ikke sjelden forekommer). En annen viktig side av kvalitetskravet er at etterforskningen har vært saklig og objektiv, jf. straffeprosessloven § 226 annet ledd [antas å være feilskrift for tredje ledd].

Klagebehandlingen her i mai 2001 bestod i å vurdere og ta stilling til realitetene (faktum) i de to anmeldelsene (2024/94 og 8847/98). Selv om sakene ikke var “oppklart” vurderte en aldri å sende de tilbake for ytterligere etterforskning. Tatt i betraktning av at de pretenderte seksuelle overgrepene lå meget langt tilbake i tid synes muligheten for nærmere avklaring svært liten. Slik saken fremstod var det heller ikke noe som etterlot inntrykk av at etterforskningen var innrettet med det formål å få bekreftet et forhold som riksadvokaten hadde påtalt og fulgt opp, eventuelt gjennom ny etterforskning. Det kan selvsagt innvendes at mot disse vurderingene står hovedetterforskers uttalelse i egenrapport av 4. mars 1994 om at “Rapportskriver kan opplyse at han har fått et godt og troverdig inntrykk av fornærmede og mener at hun snakker sant” (dok 66/4 s. 3). Etter riksadvokatens syn har en slik subjektiv uttalelse ved innledningen av en etterforskning, i seg selv, mindre vekt. Den må også ses på bakgrunn av at denne type “vurderinger” på denne tiden var nokså vanlig i seksuelle overgrepssaker, både i politirapporter og i sakkyndighetsuttalelser.

Anmeldelsen fra A ble opprinnelig henlagt av politiet “fordi det ikke var rimelig grunn til å iverksette etterforskning”. Da denne – åpenbart forhastede henleggelsesbeslutningen – allerede var omgjort av statsadvokaten og forholdet etterforsket, var det ikke grunn for riksadvokaten å kommentere det nærmere ved klagebehandlingen her.

4. En antar at Sivilombudsmannen allerede er kjent med hvordan den, etter måten, skarpe kritikken som ble fremsatt i riksadvokatens påtegning av 7. mai 2001 er fulgt opp. For ordens skyld gjentas stikkordsmessig:

- Ved brev av 7. mai 2001 ble påtegningen (i anonymisert form) sendt samtlige statsadvokatembeter med pålegg om innskjerping av rutiner.
- På møte for landets statsadvokater i 2001 og 2002 ble saken omtalt og påleggene av 7. mai 2001 gjentatt og understreket (også inntatt i skriftlig oppsummering).
- Hordaland statsadvokatembeter ble ved brev av 7. mai 2001 anmodet om å ta saken opp direkte med politimesteren i Hordaland og påtaleansvarlig, i instruksøyemed.
- Hordaland har i rapport av 30. mai 2001 gjennomgått sine rutiner for registrering og oppfølging av anmeldelser.
- I brev av 28. juni 2001 til A beklaget riksadvokaten politiets og påtalemyndighetens kritikkverdige behandling av de to sakene (2024/94 og 8847/98).»

I vedlegg til brevet hit hadde Riksadvokaten – så langt han fant det mulig – søkt å redegjøre for årsaken til at dokumenter syntes å mangle i politiets og påtalemyndighetens saksdokumenter. Redegjørelsen tok utgangspunkt i As ringpermer og dokumentoversikten utarbeidet her, og bygget bl.a. på innhentet uttalelse fra førstestatsadvokat Walter Wangberg ved Hordaland statsadvokatembeter. Førstestatsadvokaten hadde igjen innhentet redegjørelser fra lensmannen i X og fra den påtaleansvarlige for saken ved Hordaland politikammer. Også disse redegjørelsene fulgte som vedlegg til Riksadvokatens brev hit.

A og B brakte ved stevning 7. mai 2004 saken inn for Bergen tingrett med påstand om erstatning. Sak-søkt var staten og en navngitt politiadvokat (den påtaleansvarlige for anmeldelsene da de ble behandlet ved Hordaland politikammer). Stevningen omhandlet bl.a. de forhold som var gjenstand for ombudsmannens undersøkelser i saken.

I brev 19. mai 2004 ble A orientert om at jeg måtte vurdere om klagen kunne behandles videre ved mitt kontor etter at erstatningskravet var brakt inn for domstolene, jf. ombudsmannsloven § 4 første ledd bokstav c. Samtidig ble kopi av Riksadvokatens brev 7. mai 2004 med vedlegg oversendt ham.

Etter anmodning fra A, møtte han på mitt kontor 28. juni 2004 sammen med B og Torstein Dahle. Temaet for møtet var den videre saksgangen. A redegjorde for sitt syn på hele sakskomplekset, men uten spesielt å kommentere Riksadvokatens svarbrev. Det ble i korthet fremholdt at etterforskningen hadde vært ensidig og mangelfull. Tidligere anførsler om at dokumenter var fjernet eller ikke registrert ble gjentatt. Videre fremholdt A at politiet og påtalemyndigheten hadde søkt å trenere saken, også under ombudsmannsbehandlingen. Det ble bl.a. vist til at Riksadvokatens svar på ombudsmannens henvendelse forelå på dagen tre år etter Riksadvokatens påtegning 7. mai 2001, og at fristen for å avbryte foreldelse ved å reise sivil søksmål om erstatning derfor utløp samme dag som svaret forelå. Klagerne anmodet derfor om

at ombudsmannens undersøkelser fortsatte til tross for at det var tatt ut stevning. I møtet ble det fremlagt ytterligere en ringperm med dokumentasjon. Et eksemplar ble oversendt Riksadvokaten.

Ombudsmannen ba i brev 12. august 2004 til A om eventuelle kommentarer til Riksadvokatens svarbrev hit. I e-brev 26. oktober 2004 med vedlegg redegjorde A utførlig for sitt syn på hele saksforløpet. Til Riksadvokatens brev anførte han i det vesentlige at politi og påtalemyndighet med skadehensikt hadde fjernet eller unnlatt å journalføre dokumenter i saken, bl.a. privatetterforsker Harald Olsens rapporter. Dette hadde etter As syn hatt betydning for sakens utfall, og var en viktig årsak til at behandlingstiden ble så vidt lang. Det ble anført at Riksadvokaten ikke hadde fulgt opp feilene som var begått av underordnet påtalemyndighet på en tilfredsstillende måte. A fastholdt for øvrig bl.a. at det dreide seg om fem saker på grunnlag av fem hovedanmeldelser, og ikke fire, som Riksadvokaten hadde lagt til grunn. Han viste særlig til en uregistrert anmeldelse 6. mars 1995. Videre fastholdt A at etterforskningen ikke hadde vært tilstrekkelig objektiv, bl.a. fordi det etter hans syn ikke var tatt etterforskningsskritt for å opplyse forhold som kunne bidra til å avkrefte mistanken mot ham. Hans motanmeldelse av søsteren var heller ikke etterforsket på en objektiv og nøytral måte.

As kommentarer ble oversendt Riksadvokaten som i brev 15. desember 2004 opplyste at den femte anmeldelsen som A viste til, ikke gjaldt A, men broren D. Anmeldelsen var derfor «uten relevans til hovedsaken» og følgelig ikke tatt med blant saksdokumentene i As sak. For øvrig opplyste Riksadvokaten at anmeldelsen endte i henleggelse 27. april 1995.

A kom deretter tilbake til saken i brev 14. februar 2005. Som vedlegg fulgte en lengre redegjørelse samme dag signert D og A, stilet til Riksadvokaten. Redegjørelsen var også ment for ombudsmannen. A bemerket i brevet hit at Riksadvokaten ikke «har kunnet imøtegå de påstander som er fremsatt herfra». Han var sterkt kritisk til påtalemyndighetens behandling av farens anmeldelse av broren D datert 6. mars 2005. Brevet ble herfra oversendt Riksadvokaten, som ikke hadde merknader.

A oversendte 21. mars 2005 gjenpart av et brev samme dag til Haugaland og Sunnhordland politidistrikt, samtidig som han varslet at han arbeidet med sitt «siste skriv til ombudsmannen». En «foreløpig redegjørelse» fra klagerne ble deretter mottatt her som vedlegg til e-brev 29. april 2005. I redegjørelsen knyttes bl.a. bemerkninger til As krav om erstatning, spørsmålet om A var å anse som siktet for overgrep mot søsteren, og til rettsforhandlingene mellom A og staten. Det ble fremholdt at Riksadvokaten og Justisdepartementet overfor Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité hadde innrømmet ansvar i saken, men at dette ikke ble fulgt opp i de pågående rettsfor-

handlingene, og at komiteen derved var blitt villedet. Videre ble det under henvisning til uskyldspresumsjonen i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 (igjen) pekt på at A ble betegnet som skyldig av rapportskriver allerede da søsteren innga anmeldelsen, og at det ga ham rettigheter som siktet.

I brev 4. mai 2005 herfra ble han gitt en siste frist for å komme med en avsluttende kommentar. Klagerne fulgte opp dette med en omfattende redegjørelse datert 20. mai 2005. I redegjørelsen ble tidligere synspunkter og anførsler gjentatt og utdypet. Klagerne mente at Stortinget, domstolene og ombudsmannen var blitt og fortsatt ble feilinformert og villedet av henholdsvis påtalemyndigheten, Justisdepartementet og Regjeringsadvokaten. Klagerne hevdet også at de manglet «effektivt rettsmiddel» etter EMK art. 13 idet saksdokumenter var blitt fjernet. De gjentok at begges situasjon var «vesentlig berørt» («substantially affected») av den mangeårige saken, og at de hadde rett til erstatning. Videre ble det fremholdt at A fortsatt var å anse som straffeforfulgt etter at anmeldelsen av ham var henlagt.

Både den foreløpige redegjørelsen og redegjørelsen 20. mai 2005 ble herfra oversendt Riksadvokaten, som ikke hadde ytterligere kommentarer.

4. OMBUDSMANNENS MERKNADER

4.1 Ombudsmannens myndighet og begrensede undersøkelser.

Det fremgår av ombudsmannsloven § 4 første ledd bokstav c at domstolenes virksomhet er unntatt fra ombudsmannens arbeidsområde. Som nevnt innledningsvis, er dette forstått slik at ombudsmannen skal trekke seg ut av en sak dersom den blir brakt inn for en domstol. Praksis har vært i samsvar med dette. Ombudsmannskontrollen er fra Stortingets side ment som et alternativ og supplement til domstolsbehandlingen, og parallell behandling av rettslige spørsmål er ikke ønskelig. Denne saken er nå brakt inn for Bergen tingrett i form av et erstatningskrav mot Staten og mot den påtaleansvarlige for saken ved (daværende) Hordaland politikammer (nå Hordaland politidistrikt). Slik stevningen er utformet, må det som nevnt antas at de sentrale forhold som har vært gjenstand for undersøkelser herfra, vil bli prøvet av domstolen. Jeg nevner for ordens skyld at klagerne også har anlagt søksmål mot flere familiemedlemmer, herunder C. Saken, som nå synes å stå for Karmsund tingrett (jf. Gulating lagmannsretts kjennelse 23. mai 2005), gjelder krav om erstatning for tap oppstått ved at rettsavgjørelsene i eiendomstvisten hevdes å være uriktige som følge av bl.a. uberettigede beskyldninger om seksuelle overgrep. Saken gjelder dessuten oppreisning som følge av bl.a. falske anmeldelser.

Grunnlaget for kravet synes følgelig å knytte seg til det samme sakskomplekset.

Som allerede fremholdt under pkt. 1 ovenfor, har jeg etter dette måttet avslutte saken med de begrensede undersøkelser som fremgår av fremstillingen ovenfor. Nedenfor følger noen sammenfatninger og konklusjoner som undersøkelsene gir grunnlag for. Jeg understreker at undersøkelsene fra min side ikke er fullstendige, verken i bredde eller dybde. Undersøkelsene baserer seg kun på skriftlig materiale i tillegg til møtene med klagerne på mitt kontor. Jeg nevner også at andre impliserte i saken enn klagerne og Riksadvokaten ikke er hørt under ombudsmannsbehandlingen, med unntak av det som fremkommer av Riksadvokatens brev 7. mai 2004 med vedlegg. Mitt grunnlag er derfor et annet og mer begrenset enn det en dømmende rett vil ha. Dessuten er formålet med undersøkelsene herfra et noe annet, idet det fra min side ikke har vært aktuelt å gå inn i noen erstatningsvurdering. Sammenfatningene og konklusjonene nedenfor vil derfor være begrenset til de isolerte saksbehandlingsspørsmålene som har vært reist fra min side. Merknadene begrenser seg til As sak, idet det er han som (sammen med ektefellen) har henvendt seg til meg.

A har særlig i den senere korrespondansen trukket inn Justisdepartementets og Riksadvokatens behandling av hans krav om erstatning, så vel etter straffeprosessloven som i det sivile søksmålet han har reist. Som det fremgår av fremstillingen ovenfor, mener han bl.a. at departementet og Riksadvokaten har villedet Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Jeg går ikke inn på disse anførselene, idet de faller utenfor rammen for mine undersøkelser. For ordens skyld tilføyer jeg at jeg har merket meg anførselene i As avsluttende redegjørelse om at ombudsmannen må kunne prøve «sannhetsgehalten i påtalemyndighetens påstander» fremsatt i retten, og at han finner det «vanskelig å se at Stortingets ombudsmann for forvaltningen ikke kan se ... nærmere etter hva Justisdepartementet har gjort gjeldende overfor domstolene» - se særlig redegjørelsen s. 11. Det er opp til den dømmende rett å bedømme bevisene i saken og ta stilling til partenes påstander, og det vil klarligvis ikke være riktig av ombudsmannen å undersøke nærmere det som fremføres under rettsforhandlingene. Jeg går heller ikke inn på spørsmålet om A hadde status som siktet i sedelighetssaken. Dette spørsmålet har som nevnt domstolene allerede tatt stilling til.

Jeg vil også påpeke at sakens volum og karakter, sammenholdt med mine begrensede undersøkelser, uansett tilsier at jeg ikke kan uttale meg om de mange enkeltheter i dette sakskomplekset, ut over det som følger av nedenstående kommentarer.

4.2 Riksadvokatens kritikk av etterforskningen og beklagelse overfor A.

Riksadvokaten har kommet med til dels skarp kritikk av deler av etterforskningen, jf. bl.a. påtegningen 7. mai 2001 og brevet hit 7. mai 2004. Det vises også til Riksadvokatens skriv 11. mai 2001 til statsadvokatembetene om innskjerping av saksbehandlingsregler og rutiner. Riksadvokaten har bl.a. uttalt at saksbehandlingstiden for As motanmeldelse av søsteren var uakseptabel, og at denne saken kom skjevt ut fra begynnelsen av. Saken karakteriseres i det hele tatt som «et nedslående eksempel på uheldig og kritikkverdig saksbehandling i politiet og påtalemyndigheten». Kritikken er som nevnt også formidlet direkte til A gjennom en beklagelse.

Etter gjennomgangen av saken her fremstår Riksadvokatens kritikk som velbegrunnet. Hans beklagelse overfor A synes å være på sin plass.

4.3 Riksadvokatens saksbehandlingstid.

Riksadvokaten har også beklaget at saksbehandlingen har tatt tid hos ham. Jeg har særlig merket meg at gjenpart av klagen fra A på statsadvokatens henleggelsesbeslutninger ble sendt riksadvokatembetet 28. august 2000 og registrert innkommet der dagen etter. Klagen ble ekspedert til Hordaland statsadvokatembeter 1. september 2000. Først 7. mars 2001 forelå statsadvokatens påtegning. Ved en feil ble saken sendt Hordaland politidistrikt, slik at den først ble mottatt av Riksadvokaten 9. april 2001. Riksadvokaten hadde da etterlyst saken 27. mars 2001. Klagesaken ble avgjort av Riksadvokaten 7. mai 2001, dvs. drøyt åtte måneder etter at klagen var sendt inn. Riksadvokaten har påtatt seg det overordnede ansvaret for at saken ikke ble avgjort raskere. Det kan ikke være tvil om at Riksadvokaten hadde et slikt ansvar, og etter mitt skjønn burde saken ha vært etterlyst av Riksadvokaten på et langt tidligere tidspunkt.

4.4 Anmeldelsen av A – rettslig utgangspunkt.

Det rettslige utgangspunktet når behandlingen av søsterens anmeldelse 9. mars 1994 skal vurderes, fremgår av straffeprosessloven (strpl.) § 224 første ledd. Det heter der at etterforskning foretas «når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige». Ut fra den beskrivelsen som er gitt i politirapporten 4. mars 1994 og i selve anmeldelsen, kan det ikke reises innvendinger mot at etterforskning ble innledet, og at saken ble tatt alvorlig. Dette måtte tvert imot anses å være en tjenesteplikt.

4.5 Tidspunktet for avhør av A.

Det fremgår av saksdokumentene at Cs og As søster E ble avhørt på lensmannskontoret 7. april 1994,

dvs. ca. en måned etter at anmeldelsen var inngitt. Deretter ble moren ... avhørt 19. april og faren ... 27. april. Det gikk imidlertid i overkant av fem måneder fra anmeldelsen til A ble avhørt. Klagerne skriver om dette i det avsluttende innlegget 20. mai 2005 på side 132:

«[...]saken kunne vært brakt til opphør like etter at anklagene var inngitt, men man trodde så blindt på anklagene at man igangsatte å underbygge sitt standpunkt – bak ryggen på oss – slik at vi ikke eventuelt kunne påvirke etterforskningen. Det var først etter ca. et halvt år vi ante vi var straffeforfulgt.»

Politiet har opplyst at det ble prioritert å innhente sakkyndige uttalelser fra psykolog mv. for å avklare om de påståtte sedelighetsforbrytelsene var foreldet. Alle forhold tatt i betraktning kan det likevel spørres om ikke A på et tidligere tidspunkt burde ha vært avhørt og i henhold til strpl. § 232 første ledd gjort kjent med innholdet i søsterens anmeldelse. Jeg kan vanskelig se at innhenting av uttalelse fra psykolog mv. var til hinder for dette, og jeg kan ikke se at det for øvrig er anført bevismessige eller andre etterforskningsmessige hensyn som kan begrunne at det drøydde med å avhøre A. Jeg må likevel gjenta mitt forbehold om at mine undersøkelser kun bygger på en gjennomgang av straffesaksdokumentene samt partenes (Riksadvokatens og As) redegjørelser med vedlegg i anledning ombudsmannssaken. Det dreier seg her om politifaglige vurderinger som måtte foretas våren/sommeren 1994 slik saken da fremsto. En fullstendig undersøkelse av disse vurderingene vil kreve at det blir tatt opp forklaringer fra de impliserte tjenestemenn. Uansett vil absolutte uttalelser om vurderingene i dag lett få preg av etterpåkløkskap. Jeg tilføyer likevel at unnlatelsen av å avhøre A på et tidligere tidspunkt kan ha medvirket til å gi ham et inntrykk av å være holdt «utenfor saken». Dette gjelder særlig sett i sammenheng med at As senere begjæringer om dokumentinnsyn lenge ikke ble etterkommet, jf. nedenfor om dette.

4.6 Påstand om skjev etterforskning.

Når det ellers gjelder As påstand om at etterforskningen på dette tidspunktet var «skjev» og partisk i favør av søsteren, og at hans interesser ble tilsidesatt, har han bl.a. vist til det ovenfor siterte avsnittet i politirapporten påbegynt 4. mars 1994 om at rapportskriver hadde «fått et godt og troverdig inntrykk av fornærmede», og at han mente at hun snakket sant.

Til dette har Riksadvokaten i brevet hit 7. mai 2004 uttalt at en slik subjektiv uttalelse ved innledningen av en etterforskning etter hans syn har mindre vekt, og at uttalelsen må ses på bakgrunn av at slike «vurderinger» på den tiden var nokså vanlige i politirapporter og sakkyndiguttalelser i seksuelle overgrepssaker. Videre har han i skrivet 11. mai 2001 til

statsadvokatembetene fremholdt at det på anmeldelsesstadiet ikke er opp til politiet og påtalemyndigheten «å ta standpunkt til om anmeldelsen vil føre frem eller ikke, langt mindre formidle sin personlige mening om dette til parter eller advokater».

Jeg kan slutte meg til Riksadvokatens uttalelser på dette punktet. I denne sammenhengen viser jeg til det grunnleggende prinsippet om at påtalemyndigheten skal være objektiv og upartisk under etterforskningen, se bl.a. strpl. § 226 tredje ledd, som fastslår at etterforskningen skal «søke å kartlegge både det som taler mot ham [den mistenkte] og det som taler til fordel for ham». Tilsvarende prinsipp gjelder for politiets virksomhet (se bl.a. politiloven 4. august 1995 nr. 53 § 6 tredje ledd om krav til saklighet og upartiskhet). En skriftlig vurdering fra politiet eller påtalemyndigheten av sannhetsgehalten i en anmeldelse mot en konkret person ved innledning av en etterforskning, synes å bryte med dette prinsippet. Dessuten kan slike vurderinger være egnet til å svekke mistenkte/siktedes tillit til politiets og påtalemyndighetens arbeid knyttet til anmeldelsen og eventuell senere straffeforfølgning. Denne saken er nettopp et eksempel på det. Hvorvidt rapportskriverens påtegning var i strid med uskyldspresumsjonen i Den europeiske menneskerettskonvensjon slik klagerne hevder, er det ikke grunn for meg til å gå inn på.

A har videre begrunnet påstanden om skjev etterforskning bl.a. med at det skal ha vært nære forbindelser mellom moren ... og en tidligere lensmann på X. Moren var med sin datter C da hun innga anmeldelsen og skal ha støttet datteren. Den skriftlige saksbehandlingen hos ombudsmannen er ikke egnet til å undersøke dette nærmere. Jeg må nøye meg med å konstatere at det skriftlige materialet ikke støtter opp om anførselen om skjevhet på dette grunnlag. Undersøkelsene herfra har for øvrig ikke hatt som siktemål å foreta en selvstendig evaluering av etterforskningens materielle kvalitet - det er kun stilt spørsmål om *Riksadvokaten* har undersøkt dette forholdet. Klagerens anførsel om at etterforskningen har vært skjev i As disfavør, må antas å bli et sentralt prøvingstema i erstatningssaken for domstolene, og det vil derfor uansett ikke være riktig av meg å gå nærmere inn på dette.

Spørsmålet herfra om Riksadvokatens prøvelse av etterforskningens innholdsmessige kvalitet er for øvrig besvart av Riksadvokaten i brevet hit 7. mai 2004, sitert foran (se særlig brevets pkt. 3). Jeg forstår svaret slik at hovedsiktemålet med Riksadvokatens behandling av saken naturlig nok var å prøve sakens påtalemessige sider, og at kvaliteten i etterforskningen ble vurdert så langt det var nødvendig i denne sammenheng. Jeg har videre merket meg at Riksadvokaten i påtegningen 7. mai 2001 under pkt. IV kommenterer politiets og påtalemyndighetens saksbehandling særskilt. Som fremholdt i foreleggel-

sesbrevet herfra til Riksadvokaten 5. januar 2004, er imidlertid kommentaren i påtegningen begrenset til først og fremst å gjelde manglende tempo i saksbehandlingen. Også brevet til statsadvokatembetene 11. mai 2001 konsentrerer seg om den formelle saksbehandlingen, særlig ved at henvendelser skal besvares «innen rimelig tid», selv om det også nevnes at det på anmeldelsesstadiet ikke er «opp til politiet eller påtalemyndigheten å ta standpunkt til om anmeldelsen vil føre fram eller ikke, langt mindre formidle sin personlige mening om dette til parter eller advokater». I brevet til A 28. juni 2001 beklager Riksadvokaten «politiets og påtalemyndighetens kritikkverdige behandling», men presiserer ikke nærmere hva som ligger i dette. På bakgrunn av de innsigelser A hadde gjort gjeldende, kunne Riksadvokaten etter mitt skjønne med fordel ha redegjort uttrykkelig for sitt syn på saksbehandlingen materielle innhold.

4.7 Innsyn i saksdokumentene.

Som nevnt under pkt. 2 foran, ba advokat Haukland om adgang til å bli gjort kjent med sakens dokumenter i brev 23. august 1994. Han purret skriftlig 14. februar 1995. X lensmannskontor avslo begjæringen i brev 28. februar 1995 «[a]v omsyn til etterforskinga i saka».

Et krav om dokumentinnsyn skal avgjøres raskt. I denne saken synes det å ha tatt seks måneder, regnet fra brevets dato, før advokat Hauklands krav ble behandlet av lensmannskontoret. I vedlegg 1 til Riksadvokatens brev hit 7. mai 2004 erkjennes det at advokatens brev 23. august 1994 ikke er blitt dokumentført, og at det heller ikke er lagt på saken. Hva dette skyldes, er uklart. Det kan således verken bekrefte eller avkreftes om brevet faktisk kom frem til lensmannskontoret, og om den manglende journalføring således skyldtes en feil ved kontoret. Sett i lys av de alvorlige mangler ved dokumentføringen som for øvrig skjemmer saken, jf. nedenfor, er det vanskelig å se bort fra muligheten for at brevet kom inn til lensmannskontoret, men at det så er kommet bort uten å være journalført.

Da advokat Haukland etterlyste saken i brev 14. februar 1995 og ba om «omgående svar», var det naturlig nok grunn til å gi saken særlig prioritet. Brevet er journalført innkommet ved lensmannskontoret 20. februar 1995, og ble besvart med avslag ca. en uke senere. Tidsbruken gir på dette punkt ikke grunn til kritikk.

Advokaten klaget i brev 3. mars 1995 til X lensmannskontor, og fremholdt at strpl. § 242 på det tidspunktet ikke kunne være til hinder for utlån av dokumentene i saken. Han ba om at innsynsspørsmålet ble avgjort av Hordaland politikammer, og opplyste at det ville bli vurdert rettergangsskritt for å få dokumentene utlevert, jf. dagjeldende strpl. § 242 annet ledd (nå tredje ledd). Han purret på svar i brev

2. august og 4. oktober 1995 til Hordaland politikammer. Først ved brev 16. januar 1996 ble innsynsspørsmålet avgjort. Det gikk således mer enn 10 måneder fra klagen var inngitt til avgjørelse ble truffet. Deretter gikk det etter det opplyste nesten fire måneder før advokat Haukland fikk dokumentene i hende. I sin avgjørelse av innsynsspørsmålet skrev Hordaland politikammer:

«Sakens originaldokumenter er oversendt psykolog F for vurdering av helsetilstanden til fornærmede C. Politiet besitter ikke noen kopisak.

En vil snarest undersøke med lensmannen i X om han har arkivert en kopi av anmeldelsen mot Deres klient. Dersom dette finnes vil kopi bli oversendt direkte fra lensmannen i X.

Komplett kopisak vil bli oversendt Dem så snart en har fått sakens dokumenter i retur fra psykolog F.»

Henvisningen til at sakens originaldokumenter var oversendt sakkyndig psykolog, er vanskelig å akseptere. Hvis politiet ikke hadde et kopisett, burde det vært fremskaffet. Det bemerkes for øvrig at A har lagt frem dokumentasjon i form av kopi av et oversendelsesbrev fra psykologen som kan tyde på at hun returnerte saksdokumentene alt 20. november 1995, dvs. samtidig som hun avga sin rapport. Originalen til brevet ligger for øvrig blant påtegningsarkene i saksmappen. De følgende ukene ble påtalespørsmålet behandlet ved henholdsvis Hordaland politikammer og Hordaland statsadvokatembeter. Behandlingen endte som kjent med statsadvokatens henleggelse 8. januar 1996. Påtalemyndigheten hadde da åpenbart tilgang til sakens dokumenter, og det er da vanskelig å se at det ikke skulle være mulig å fremskaffe et sett til A.

Det er åpenbart kritikkverdige at A først fikk innsyn i saksdokumentene fire måneder etter statsadvokatens avgjørelse. Som påpekt av Torstein Dahle i sitatet under pkt. 3 ovenfor, var hovedforhandling til behandling av tiltalen for vold mot søsteren ... allerede berammet til 15 dager senere. Tiden til å forberede forsvaret var åpenbart knapp, og hovedforhandlingen ble utsatt.

Behandlingen av innsynskravet fremstår som høyst kritikkverdige og lite respektfull overfor A. Selv om A selv hadde mulighet til å kreve innsynsspørsmålet avgjort ved kjennelse av retten, jf. advokat Hauklands brev 3. mars 1994, kan selvsagt ikke dette frita påtalemyndigheten for sitt ansvar for behandlingen av denne delen av saken.

Når det gjelder det materielle spørsmålet om retten til innsyn, har jeg merket meg at Hordaland politikammer etterkom begjæringen og omgjorde lensmannskontorets avslag. Saken sto imidlertid da i en noe annen stilling etterforskningsmessig, idet statsadvokaten kort tid i forveien (8. januar 1996) hadde besluttet å henlegge straffesaken mot A «etter bevists stilling» for så vidt gjaldt mulig overtredelse av

straffeloven § 192 annet ledd (nå tredje ledd bokstav d), og for øvrig som foreldet. Jeg vil likevel for egen del bemerke at det ut fra saksdokumentene kan synes noe tvilsomt om det i februar 1995 var grunnlag etter strpl. § 242 for å nekte advokaten adgang til å gjøre seg kjent med saksdokumentene. Det var på det rene at de påståtte sedelighetsforbrytelsene lå langt tilbake i tid, og A hadde avgitt forklaring i august 1994. Det er således vanskelig å se at det var fare for bevisforspillelse, eller at A ville kunne tilpasse sin forklaring. Det kan også spørres om det var fare for at han ville ha mulighet til å påvirke forklaringene til «fagpersoner som skal ha behandla klagar i tida etter at dei anmelde overgrepa skal ha funne stad», jf. X lensmannskontors brev 28. februar 1995. Med unntak av én rapport – rapporten fra psykolog F som ble bestilt 20. april 1995 – var samtlige rapporter og erklæringer på daværende tidspunkt for lengst avgitt. Jeg må likevel ta det forbehold at det ikke er mulig ut fra saksdokumentene å bedømme om innhenting av ytterligere rapporter ble vurdert.

4.8 Motanmeldelsen.

I purrebrevet datert 14. februar 1995 til X lensmannskontor vedrørende innsyn i saksdokumenter, skrev advokat Haukland:

«Mine parter har også anmodet meg om å anmelde angjeldende søster for falsk anmeldelse. For å avbryte eventuelle frister, gjøres dette herved, idet jeg forbeholder meg å komme tilbake med en nærmere begrunnelse når jeg har fått anledning til å gjennomgå sakens dokumenter.»

I svarbrevet 28. februar 1995 opplyste lensmannskontoret:

«Dykkar anmeldelse for falsk anmeldelse er registrert. Det vil imidlertid ikkje verta teken etterforskingmessige skritt i den saka før etter at saka mot A er avgjort.»

I brev 6. januar 1998 etterlyste advokat Haukland tilbakemelding vedrørende As motanmeldelse av søsteren. I svarbrev 29. mai 1998 fra politimesteren i Hordaland ble det bl.a. fremholdt at en anmeldelse av C for falske anmeldelser vanskelig kunne føre til annet enn en henleggelse, og det ble anmodet om at A vurderte nøye om han ønsket å inngi en slik anmeldelse. Jeg viser til pkt. 2 ovenfor, hvor brevet er gjengitt i sin helhet. Etter flere purringer mv. fra advokat Haukland, og senere advokat Sjødin, opplyste Hordaland politikammer i brev 4. november 1998 at motanmeldelsen var registrert som sak 8847/98. Det ble samtidig opplyst at det etter en samlet vurdering ikke var rimelig grunn til å undersøke om det forelå et straffbart forhold, jf. strpl. § 224 første ledd. Etter klage ble denne avgjørelsen som nevnt omgjort av statsadvokaten.

Riksadvokaten har beklaget og kritisert den sen-drektige og mangelfulle behandlingen av As motanmeldelse, herunder at den ikke ble registrert snarest, jf. påtaleinstruksen § 7-1. Han har videre påtalt den «åpenbart forhastede» henleggelsen 4. november 1998, jf. hans brev hit 7. mai 2004 pkt. 3, påtegningen 7. mai 2001 og skrivet til statsadvokatembetene 11. mai 2001. Særlig uheldig er det etter mitt skjønn at lensmannskontoret uttrykkelig opplyste at anmeldelsen var «registrert» når den ikke var registrert i påtaleinstruksens forstand. Ut fra de begrensninger i mine undersøkelser som fremgår av pkt. 4.1 ovenfor, kan jeg ikke uttale meg om As påstand knyttet til den manglende oppfølgingen av motanmeldelsen. Dette og lignende spørsmål ligger det til domstolen eventuelt å vurdere.

4.9 Dokumenthåndtering.

Et viktig punkt i undersøkelsene herfra har vært klagerens påstand om at dokumenter er fjernet fra saken, jf. pkt. 2 i ombudsmannens brev 5. januar 2004 til Riksadvokaten. Riksadvokatens svar 7. mai 2004 bekrefter at en rekke dokumenter synes å mangle i saken, ikke minst rapporter fra privatetterforsker Harald Olsen. Vedlegg 1 til brevet er gjennomgått ved mitt kontor i lys av sakens øvrige dokumenter og dokumentoversikten utarbeidet her før saken ble forelagt Riksadvokaten. Dokumentmengden i saken er omfattende, og sammen med bl.a. «frem- og tilbake-sending mellom ulike etater» kan dette, som påpekt av Riksadvokaten, ha bidratt til å vanskeliggjøre dokumentstyringen. Riksadvokaten har likevel kommet med til dels sterk kritikk av politiets og påtalemyndighetens dokumenthåndtering og mangelfulle oppfølging av henvendelser fra A og hans advokater. Kritikken fremkommer særlig i svarbrevet hit pkt. 2 og 4, samt – mer generelt – i påtegningen 7. mai 2001 pkt. IV der As sak som nevnt karakteriseres som «et nedslående eksempel på uheldig og kritikkverdig saksbehandling i politiet og påtalemyndigheten».

Riksadvokatens kritikk er på sin plass. Selv om en rekke av de manglende dokumenter gjelder oversendelser og begjæringer som neppe har noen selvstendig materiell betydning for påtalespørsmålet, gir det et uryddig og lite betryggende inntrykk når saksdokumenter mangler i et omfang som her. Til dette kommer at enkelte av de manglende dokumentene åpenbart har et materielt innhold av betydning. Det mest graverende er de nevnte rapportene fra privatetterforsker Harald Olsen som ble utarbeidet på oppdrag fra A for å supplere det offentliges etterforskning i saken. Politiet og påtalemyndigheten hadde en særlig grunn til å påse at slike rapporter ble registrert og lagt inn i saken for å sikre at saksbehandlingen var – og utad fremstod som – objektiv og nøytral.

Mangelen på generell dokumentstyring kan illustreres ved følgende eksempel fra saksbehandlingen

forut for statsadvokatens henleggelsesbeslutning 8. januar 1996: Ved påtegning 6. desember 1995 foreslo Hordaland politikammer overfor Hordaland statsadvokatembeter at voldtektssaken skulle henlegges «som foreldet». Ved påtegning 18. desember 1995 returnerte statsadvokaten saken til politikammeret med anmodning om at anmeldte, A, ble avhørt. Den 29. desember samme år sendte politikammeret saken tilbake til statsadvokaten og viste til at A ble avhørt «så tidlig som 22.8.94», og at avhøret av ham syntes «å være dekkende». Politikammeret la nå ved avhøret som åpenbart ikke hadde fulgt med til statsadvokaten ved første gangs oversendelse, og tilføyde:

«Årsaken til at avhøret ikke var vedlagt ved forrige ekspedisjon, er at sakene mot A og [kommunelegen] har delvis vært behandlet hver for seg, og delvis samlet. Samtidig har det sirkulert flere ”utgaver” som har vært ulånt til Fylkeslegen og diverse sakkyndige. På et tidspunkt ble det hele samlet, og avhøret av siktede A ble uteglemt i den ”utgaven” som ble gjort til originalsak – og oversendt Dem.

Undertegnede må påta seg skylden for dette, og beklager feilen.»

Politikammeret opprettholdt innstillingen, og statsadvokaten henla deretter saken «etter bevisets stilling» for så vidt gjaldt overtredelse av strl. § 192 annet ledd (nå tredje ledd bokstav d), og for øvrig på grunn av foreldelse.

Det bør være unødvendig for meg å tilføye at avhøret av A var et helt sentralt dokument i saken, og at både utelattelsen av dette dokumentet og den beskrivelsen som gis i politiets påtegning, er lite egnet til å skape tillit.

Undersøkelsen av saken her gir ikke grunnlag for bestemte slutninger når det gjelder årsaken til at dokumenter er kommet bort og årsaken til den mangelfulle dokumenthåndteringen for øvrig, herunder om manglene skyldtes motvilje og bevisste handlinger, slik A har fremholdt. Spørsmålet om hvorfor dokumenter har kommet bort, kan naturlig nok stille seg ulikt fra det ene dokument til det annet, og vil ikke kunne besvares uten omfattende bevisføring med bl.a. innhenting av vitneforklaringer. En slik bevisføring ligger utenfor rammen av undersøkelsene her, og må dessuten antas å falle innenfor det som domstolen må ta stilling til i erstatningssaken. Jeg må derfor la dette spørsmålet ligge.

Et annet, men beslektet spørsmål er hvilken betydning manglene faktisk har hatt for sakens utfall, særlig spørsmålet om henleggelsesgrunnlag. Etter Riksadvokatens syn aktualiseres spørsmålet kun i forhold til rapportene fra privatetterforsker Harald Olsen. A har imøtegått dette i e-brevet hit 26. oktober 2004 og bl.a. vist til at «(m)angelen på skriftlig dokumentasjon av påtaleansvarlig jurists avgjørelser ... fikk avgjørende innflytelse på erstatningssakens utfall». Med «erstatningssaken» siktes det her til dom-

stolens behandling av kravet om erstatning etter straffeprosessloven. Synspunktet er gjentatt og utdypet i brev hit 20. mai 2005. Det hevdes her at mangelen på dokumenter har gjort det vanskelig å føre bevis for at han var «siktet» etter strpl. kapittel 31, og at domstolene derfor har hatt et mangelfullt grunnlag for sine avgjørelser. Som jeg har påpekt flere ganger, faller det utenfor ombudsmannens arbeidsområde å behandle spørsmål som en domstol har tatt stilling til, og jeg går derfor ikke inn på As anførsler her. Selv om det ikke kan utelukkes at også andre av de manglende dokumentene var egnet til å kaste lys over saken, synes rapportene fra Harald Olsen å være de mest sentrale. Riksadvokaten finner det «vanskelig å uttale seg om» rapportene – om de var blitt lagt til saksdokumentene – ville ha ført til «en raskere henleggelse for så vidt gjaldt anmeldelsen for seksuelle overgrep og en annen vurdering av tiltalespørsmålet». Også dette er et spørsmål som faller innenfor rammen av erstatningssøksmålet, og som jeg uansett vanskelig kan vurdere.

Jeg må nøye meg med å påpeke at dokumenter av materiell betydning manglet blant saksdokumentene, og at det ikke kan utelukkes at dette kan ha påvirket sakens videre behandling og påtalemessige vurdering.

4.10 Antall saker.

Et punkt i klagen hit var at sakskomplekset etter As syn består av fem saker, mens politiet og påtalemyndigheten synes å ha lagt noe annet til grunn. Førstestatsadvokat Wangberg har redegjort for påtalemyndighetens syn på dette spørsmålet i sin uttalelse til Riksadvokaten, se pkt. 1 i Riksadvokatens brev hit 7. mai 2004. Samme sted har Riksadvokaten redegjort for redigeringen av denne saken, og til en viss grad for føring av dokumentlister mv. i sin alminnelighet. A har kommentert Riksadvokatens anførsler i e-brevet hit 26. oktober 2004. Han viser der særlig til en anmeldelse av broren D 6. mars 1995 for «innstigning i hus, skadeverk». Riksadvokaten har i brev hit 15. desember 2004 opplyst at nevnte anmeldelse ble inngitt av faren, og gjaldt «ulovlig innstigning i boligen til C». Riksadvokaten pekte på at anmeldelsen gjaldt et annet forhold enn hovedsaken, og at dette måtte antas å være årsaken til at anmeldelsen ikke var vedlagt saksdokumentene i hovedsaken.

Denne forklaringen må aksepteres.

5. OPPSUMMERING

Selv om mine undersøkelser har vært begrenset, etterlater de ikke tvil om at saksbehandlingen har vært kritikkverdig på en rekke punkter. Dette gjelder så vel Cs anmeldelse av broren A, som hans motanmeldelse av henne. De kritikkverdige forholdene omfatter bl.a. sen saksbehandling, manglende svar på

henvendelser, unnlatelse av å registrere og etterforske motanmeldelsen og mangelfull journalføring og dokumentstyring for øvrig. Videre var det uheldig at rapportskriveren ved lensmannskontoret i en skriftlig påtegning vurderte sannhetsgehalten i søsterens anmeldelse av A.

Beslutningen om å starte etterforskning mot A kan ikke kritiseres. Tvert imot måtte dette anses som en tjenesteplikt. Manglene ved saksbehandlingen som deretter fulgte, antas imidlertid å ha bidratt til at etterforskningen ble uoversiktlig, og at saken trakk ut i tid. Manglene antas også å ha medvirket til at saken har blitt unødig tyngende for A og dermed også hans ektefelle.

Klagerne har utvist stort engasjement i form av bl.a. en omfattende korrespondanse med politi og påtalemyndighet, og saken har etter hvert fått et betydelig volum. Dette har i seg selv gjort den uoversiktlig.

Riksadvokaten har selv påpekt en rekke feil og mangler ved behandlingen. Han har i ettertid satt i verk flere tiltak som han har redegjort for i brevet hit 7. mai 2004 pkt. 4. Videre har han beklaget saksbehandlingen overfor A. Beklagelsen var på sin plass.

Det som imidlertid gjenstår, er sakens økonomiske side. Uavhengig av ansvarsforhold er det på det rene at A og hans ektefelle har kommet i en vanskelig økonomisk situasjon. A har overfor meg fremholdt at erstatningssøksmålet er fremtvunget av at det var nødvendig å ta ut stevning for å unngå foreldelse av erstatningskravet. Samtidig har han uttrykt bekymring for den personlige og økonomiske belastningen som en rettssak vil innebære og et håp om at saken kan løses i minnelighet.

Mine undersøkelser har vært begrenset til de saksbehandlingsspørsmål som jeg har tatt opp med Riksadvokaten. Undersøkelsene har ikke omfattet spørsmålet om en eventuell kompensasjon. Dette skal nå avgjøres av domstolene. For øvrig må det være opp til partene å vurdere hvordan de skal opptre i de pågående rettsforhandlinger, herunder om det er grunnlag for et forlik.

Oslo, 9. september 2005

Arne Fliflet